

THE CONCEPT OF CHANGE IN RUSSELL KIRK, THE SECOND FOUNDER OF CONSERVATISM

FATİH YILDIZ - CELALETTİN GÜNGÖR

Öğretim Görevlisi, Polis Akademisi, Sivas PMYO- Doktora Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi,
İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Mail: fathyildiz@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5730-2080>

Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Mail: gungorce@yahoo.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5041-2554>

Abstract

Starting from the mid-18th century and continuing towards its end, the Enlightenment and the French Revolution led to significant changes in Europe, including the liberation of individuals, the rise of self-governance within societies, and the transformation of the state from a feudal form to a nation-state, resulting in developments on both material and spiritual levels and a shift in people's perception of time and history. This perception paved the way for progressive-evolutionary thought based on the laws of nature. The criticisms of the Enlightenment period thinkers in their teachings and the revolutionaries of the French Revolution in their practices against the complete abolition of the old order and the establishment of a new political, social, and economic system form the basic principles of conservatism. Starting in the second half of the 20th century, Russell Kirk, by advocating the idea of evolutionary progress against revolutionary progress, placed conservatism between the dominant ideologies of the time, socialism and liberalism.

Keywords: Russell Kirk, Conservatism, French Revolution, Enlightenment, Progress, Change.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 06.10.2024

Kabul Tarihi: 17.11.2024

Yayın Tarihi: 15.12.2024

Yayın Sezonu: Temmuz - Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

YILDIZ Fatih - GÜNGÖR Celalettin (2024). "Muhafazakârlığın İkinci Kurucusu Russell Kirk'te Değişim Anlayışı". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 20 Sayı: 67. (334-359)

muhafazakârdüşünce • yıl: 20 - sayı: 67 • Temmuz-Aralık 2024

MUHAFAZAKÂRLIĞIN İKİNCİ KURUCUSU RUSSELL KIRK'TE DEĞİŞİM ANLAYIŞI¹

FATİH YILDIZ - CELALETTİN GÜNGÖR

Özet

18. yüzyıl ortalarından başlayarak sonlarına doğru meydana gelen Aydınlanma ve Fransız Devrimi'yle beraber insan-ların özgürleşmeye, toplumların kendi kendilerini yönetmeye ve devletin feodal bir biçimden ulus şekline dönüşme-ye başlamasıyla Avrupa'da, maddi-manevi düzeyde gelişmeler yaşanmış, zaman ve tarih algısı da değişmiştir. Bu algı, doğa yasalarını kendine esas alan ilerlemeci-evrimci düşünceye giden yolu açmıştır. Bu aydınlanma dönemini düşünürlerinin öğretilerinde ve Fransız Devrimi'ni yapan devrimcilerin ise pratikte eski düzeni bütünüyle ortadan kaldırmak ve yerine yeni bir siyasal, sosyal ve ekonomik düzen kurma planına karşı dönemin düşünürlerinin eleştirileri, muhafazakârlığın temel ilkelerini oluşturur. 20. yüzyılın ikinci yarısında eserlerini vermeye başlayan Russell Kirk, devrimci ilerlemeye karşı evrimsel ilerleme fikrini savunarak dönemin baskın ideolojileri olan sosyalizm ve libera-lizm arasına muhafazakârlığı koymuştur.

Anahtar Kelime: Russell Kirk, Muhafazakârlık, Fransız Devrimi, Aydınlanma, İlerleme, Değişim.

1 Bu çalışma, "Russell Kirk'ün Muhafazakârlık Düşüncesi: İnsan, Toplum, Din ve Devlet" doktora tezinden yararlanılarak yazılmıştır.

Giriş

Sosyalizm yazılarında sıkça atfı yapılan isimlerin başında Karl Marx ve Antonio Gramsci, liberalizm denildiğinde de hemen John Locke ve Friedrich August von Hayek akla geliyorsa muhafazakârlıktan konuşulduğunda da Edmund Burke ve Russell Kirk karşımıza çıkar. Muhafazakârlığın 20. yüzyıldaki en önemli düşünürlerinin başında gelen Russell Kirk üzerinden değişim anlayışının ele almasının temel nedeni, bu düşünürün liberalizm ve sosyalizm ideolojilerinin baskın olduğu dönemde kendi ifadesiyle “sefalet içerisinde olan muhafazakârlığı” tekrar diriltmeye çalışmış olmasından kaynaklanmaktadır. Burke tarafından Fransız Devrimi'ne kişisel bir tepki olarak dile getirilen düşünceler, muhafazakârlığın temellerini oluştururken İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu güç dengesine dönen siyasal düzende liberalizm ve sosyalizm ideolojileri arasında Kirk'ün ön plana çıkarak dile getirdiği bazı düşünceleri muhafazakârlığın temel ilkelerini oluşturmuştur. Bu nedenle muhafazakârlığın yeniden canlanmasına katkısı Kirk'ü diğer muhafazakâr düşünürler arasında ön plana çıkarır.

Yüzyıllar boyu evrimsel bir değişim sürecinden geçerek insanı doğrudan siyasal güç ile karşılaşma konusunda tampon bölge görevi üstlenen kurumların, insan aklına olan sonsuz güvenle bir anda kökten (devrimle) yıkılmasına karşı tepkisel duruşu geliştiren Kirk'ün, süreklilik ve ilerleme arasında değişim nasıl olduğunu açıklaması çalışmanın ana izlediğidir.

1. Aydınlanma Çağı

Orta Çağ yaşam anlayışına karşı yeni bir dünya görüşü olarak ortaya çıkan 18. yüzyıl felsefesi, Aydınlanma felsefesi olarak adlandırılır. Aydınlanma felsefesinin içinde geliştiği dönem de Aydınlanma Çağı olarak nitelenir (Gökberk, 1993: 325). Aydınlanma Çağı, siyasal düşüncenin gelişmesinde en verimli çağlardan biridir (Cassirer, 1984: 177). İlk temsilcileri arasında Descartes ve Leibniz'in bulunduğu Aydınlanma düşüncesinin en önemli temsilcileri, Büyük Britanya'da John Locke, David Hume ve Adam Smith; Fransa'da Denis Diderot, Claude Adrien Helvetius, Montesquieu, Jean Jacques Rousseau ve Voltaire; Almanya'da ise, Christian Wolff, Johann Gottfried Herder ve Immanuel Kant'tır (Cevizci-Küçükalp, 2010: 135). Kant, “Aydınlanma nedir?” (1784) sorusuna yanıt ararken Aydınlanmayı, “kendi aklını bir başkasının kılavuzluğuna başvurmaksızın kullanamayan insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulması” (Kant, 1993: 139) şeklinde tanımlamış ve bunun nedenini de aklın kendisinde değil başkasının kılavuzluğu olmaksızın aklını kullanmak kararlılığı

ve yürekliliğini gösteremeyen insanda aramıştı. Bunun sonucunda “Sapare Aude!” yani “Aklını kendin kullanmak cesaretini göster!” sözü Aydınlanma Çağı’nın özdeyişine dönüşmüştü.

Rönesans ve Reform hareketlerine dayanan Aydınlanma felsefesinin amacı; uzun bir süreden beri insanları baskı altında tutan, saf akılla yeterli bir açıklanma yeteneğine sahip olmayan; açıklanabilmek için doğüstü, mistik kavramlara ya da gelenek ve adetlere dayanmak zorunluluğuna karşı çıkış olmuştur (Sarıca, 1981: 21). Bu nedenle Aydınlanma doğüstü ilkelere başvurmaksızın, akıl ve deney bilgisine dayanarak ileri sürülen görüşleri referans noktası sayan bir yaklaşım içerisinde seçkinleşen kültürel bir dönemi, bilimsel buluş ve eleştiri çağını ve bu doğrultuda ortaya çıkan toplumsal hareketin felsefi düşüncesini ifade etmiştir (Hilav, 2008: 421; Cevizci ve Küçükalp, 2010: 134).

Aydınlanma düşünürleri, sürekli eylemle yakın ilişki içerisinde düşündükleri “bilgiyi” ve bilgi edinme sürecini sadece kendi eleştirel aklıyla belirlemesi gereken insanın herhangi bir “otorite”, “ön yargı” ve “dogma” tarafından etkilenmesine karşı çıkmışlardı (Goldmann, 1999: 15). Bu dönemde “ahlak”, yavaş yavaş dinî duygulardan bağımsız bir hâle gelmiş, laikleşmiş ve ahlaklı kişi denildiğinde kendi yurttaşlarına en fazla yararı dokunan kimse akla gelmişti (Sarıca, 1981: 22). Bilim ile doğa üzerinde egemen olma yollarını arayan bazı Aydınlanma düşünürleri, akıl ile nesnelere üzerinde egemen olma bilincini kazanarak kültür dünyasını da aynı akılla aydınlatıp ona egemen olmanın yollarını aramışlardı (Gökberk, 1993: 327).

18. yüzyıl Fransız burjuvazisi, akla öncelik tanıyan bu dünya görüşüne dayanarak eski rejime karşı eleştirel bir tavır almıştı. Kendi amaç ve isteklerine uygun olan bu dünya görüşünü bütün insanları etkileyen bir felsefe hâline getirerek evrensel bir nitelik kazandırmak istemişti. Feodal düzen içinde gittikçe gelişerek iktisadi ve sosyal alanda üstünlüğü ele geçirmeye çalışan burjuva sınıfı; iktidardan pay için yeni bir dünya görüşü, yeni bir felsefe, yeni bir iktisadi ve toplumsal öğretiyi yaratmıştı. Burjuva sınıfının da içinde yaşadığı o dönem; halkın sefaleti, yozlaşmış ve çürümüş saray hayatı ve despot bir iktidar, ikiyüzlü din adamları, özellikle Fransa’da geleneklerin ve manevi değer olarak ileri sürülen şeylerin birer kandırmaca olduğu bir dönemdi. Bu nedenle Aydınlanma felsefesinin dayandığı ilkeler, sadece burjuvayı değil bütün insanları kapsayan eski düzenden yana olanlara karşı (soylular, rahipler) bütün insanların mutluluğunu amaç edinmiş görünen ilkelerdi. Burjuvazinin sunduğu ilkeleri Voltaire şöyle tanımlamıştı: “Ticaret

zenginliği, zenginlik hürriyeti, hürriyet ticaretin gelişmesini, ticaretin gelişmesi ise devletin büyüklüğünü sağlar” (Hilav, 2008: 421; Sarıca, 1981: 21).

Eleştirel bireycilik, özgürlük, bütün insanların eşitliği, hukukun evrenselliği, hoşgörü ve özel mülkiyet hakkı Aydınlanma'nın ortak paydalarıydı. Bunları insan ve toplum varlığının temel doğal değerleri olarak benimseyen Aydınlanma düşünürlerinin her biri, diğerlerinden farklı yollarla kendi dünya kavrayışlarını bu temel değerlerle kurup savunmuşlardır (Goldmann, 1999: 42). Öte yandan toplum sözleşmesi, Aydınlanmanın özellikle devlet düşüncesindeki temel zihinsel başvurusu olmuştur. Bu nedenle başta Aydınlanma düşünürleri olmak üzere; bir topluluk, bir ulus, bir devlet kurmak için bir araya gelen insanların, bir sözleşme gereği toplumsal kurumları (toplum ve devleti) görmeleri doğal karşılanmıştır. Hobbes'tan Locke'a kadar farklı düşünürler de toplumun, devletin başlangıcı sorunu; bir doğa durumu ve toplum sözleşmesinden kalkarak kurgulanmıştır. Burada, J. J. Rousseau'nun, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı (1755) ve Toplum Sözleşmesi (1762) kitaplarının öncü değeri de vurgulanmalıdır (Goldmann, 1999: 37).

Aydınlanma felsefesini önemli kılan neden, bu çağın tüm gücünün düşünceden çok eylem üstünde toplanmış olmasıydı. Düşünceler artık soyut olarak kabul edilmemiş, büyük siyasal savaşımın silahları şekline dönüşmüştü. Aydınlanma düşünürleri kuramsal ve eylemsel akıl arasında hiçbir zaman kesin bir ayırım kabul etmemişlerdi. Kuram ile eylem, düşünce ile yaşam arasında hiçbir dönemde 18. yüzyıldaki kadar tam bir uyum içinde olmamıştı. Bu çağda; tüm düşünceler hemen eylemlere dönüştürülmüş, tüm eylemler genel ilkelere bağlanmış ve kuramsal ilkelere göre yargılanmıştı. 18. yüzyıl kültürüne, gücünü ve içsel birliğini vermiş olan bu özellikti (Cassirer, 1984: 179). 1789 Fransız Devrimi'nin yaşanması, Aydınlanma felsefesiyle ortaya çıkmış olan temel değerleri eyleme çevirerek tarihsel bir gerçeklik yaratmıştı (Spencer ve Krauze, 2012: 8).

2. Fransız Devrimi

Avrupa'nın eski rejimleri ve ekonomik sistemleri için bir kriz çağı olan 18. yüzyılın ikinci yarısında, Fransa'da devrim öncesindeki toplumsal ve ekonomik düzen “eski rejim” (ancien regime) olarak adlandırılır (Ateş, 2007: 94). Orta Çağ sosyal düzeninin bir görüntüsü olan din adamları, savaşımlar ve çalışanlar ayrımı 18. yüzyıl Fransası'nda, rahipler düzeni, soyular düzeni, milletin büyük çoğunluğunu içine alan üçüncü tabaka (Tiers Etat) şeklinde oluşmuştu. Kendini “krallığın birinci düzeni” ilan eden rahipler, düzenin önemli birtakım siyasi ve mali (vergi) imtiyaz haklarını elinde

bulundurmuştu. Krallığın “ikinci düzeni”ni oluşturan ve toplumun temel sınıfı olan soylular sınıfı; siyasi bakımdan devletin, kilisenin, ordunun bütün yüksek görevlerini tekeline almıştı. Ülke nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan “üçüncü düzen” ise, 15. yüzyılın sonlarından beri “halk” adı ile anılmıştı. Köylerde ve şehirlerde yaşayan temelde toprak işçileri, zanaatçılar ve tacirler küçük burjuvazi; soylu olmamış yargıçlar, avukatlar, noterler, profesörler ve hekimler gibi serbest meslek sahipleri orta burjuvazi; maliyeciler ve büyük ticaret işleriyle uğraşanlar ise, büyük burjuvazi içerisinde yer almıştı. Fakat bunların arasındaki hiyerarşik yapılanmanın sınırları net değildi (Soboul, 1969: 19-32). Her türlü ayrıcalıktan yoksun olan bu sınıf, bütün vergileri ödemiştir. Kral ise, bu üç katmanın üzerinde konumlanmıştı (Armaoğlu, 1997: 33). Kral; mutlak, sınırsız, bölünmez ve bir başkasına devredilemez iktidarını, Tanrı’dan almıştı. Kral, bütün yasaların ve adaletin kaynağıydı. Dolayısıyla yasa denildiğinde akla gelen ilk şey kraldı. Yani temel düşünce, “lex rex”ti (yasa kraldır) (Soboul, 1969: 76).

Devriminin düşünsel kaynakları, Aydınlanma Çağı düşünürlerinde aranmalıdır. Din ve devletin baskıcı düşüncesine karşı çıkan Aydınlanma düşüncesi, eleştirel akıl ile birlikte yeni fikirlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamış, her alanda “geleneğin” yerine akli koymuştur (Soboul, 1969: 61). Fransız Devrimi’nin başlamasından hemen sonra bir siyasal broşürde şunlar yazıyordu: “Eski anıtlardan daha yaşlı, güvenilir yol göstericilerimiz var. Bunlar tüm insanların sahip oldukları yol göstericilerdir. Düşüncelerimizi yönetecek akıl, duygularımıza yön verecek ahlaklılık ve doğal hukuk” (Cassirer, 1984: 182). Baştan aşağı eşitsizliğe dayanan Fransa’nın toplumsal yapısı, devrimi kolaylaştıran bir etkendi. Özellikle halk, mutlak hükümdarın otoritesinin zayıfladığı anda infial duymuş ve tepkisini göstermişti (Armaoğlu, 1997: 34). Vergi imtiyazlarına ve şerefli imtiyazlara sinirlenen burjuvalar ile bütün halk, aristokrat imtiyazlarına karşı beslenen ortak düşmanlıkta birleşip egemen sınıfa karşı gelmişlerdi. Aynı zamanda çoğu düşünür, burjuva sınıfının sosyal ve iktisadi çıkarlarına uyan düşünceleri dile getirmişti. Bu “kriz” döneminde burjuvazi de kendini geliştirme fırsatını yakalamıştı. Bu nedenle gelişen iktisadi yapısı ve fikriyle burjuvazi, halk için biricik kılavuz olarak görünmüş; geçmişine, oynadığı role, menfaatlerine uygun; akla dayanan, krallık rejimini eleştiren, evrensel değer kazanan bir felsefe yaratarak yalnız Fransızlara değil tüm insanlığa seslenmişti (Soboul, 1969: 13-25).

1614’ten beri toplanamayan ve kralın isteğiyle Versailles’da toplanan ruhban, soylular ve üçüncü tabakayı bir araya getiren Etats Généraux’da, halkın temsil yetkisi neredeyse soylularla eşitti. Oturumun başlamasıyla soylular ve

halk temsilcilerinin üstünlük mücadeleleri sonucunda Sieyes'in önerisi üzerine önce "Ulusal Meclis" ilan edilmiş ve kral diğer tabaka temsilcilerinin Ulusal Meclis'e katılmasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Meclis "Ulusal Kurucu Meclis" olarak kabul edilmiş ve daha sonra bir de anayasa komisyonu oluşturulmuştu. Böylelikle millî egemenlik, yasal olarak mutlakiyetçi krallığın yerini almıştı. Fakat kral ve aristokrasi, bu oldubittiği kabul etmiş gibi görünseler de halkı tekrar itaat altına almak için şiddete yani orduyu kullanmaya karar vermişlerdi. Kralın niyeti meclisi dağıtmaktı. Bu gelişmelere karşın 14 Temmuz'da Paris halkının ayaklanıp Ancien Regime'in en önemli simgelerinden biri olan Bastille Hapishanesi'ni ele geçirmesi ve yıkması, ülkenin dört bir yanında halkı sokağa dökmüştü. Bu tarihe kadar ilk önce Paris'te, sonra da kentlerde yaşanan devrim, kırsal alana da sıçramıştı. Ancien Regime'e son darbenin indirilmesi amacıyla, "feodal rejim bütünüyle yıkıldı" kararı alınmıştı (Ağaoğulları, 2015: 603). Devrimin Fransızlara getirdiği İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, anayasalı döneme giriş ve bunlara bağlı olarak bir Fransız ulusunun oluşmasıdır. Sonuçlarının doğrudan (Soboul, 1969: 185) ya da dolaylı bir şekilde yayılması nedeniyle evrensel bir niteliğe bürünmüş olan devrimin yaydığı modern düşünceler, imparatorlukların dağılmasına neden olmakla birlikte birçok devletin eskiden yeniye geçme modelinin de karşılığı olmuştur.

Fransız Devrimi'nin genel olarak iki temel sonucu üzerinde durulur. Birinci sonuç; ekonomik ilişkilerde ve üretim biçimlerinde, yükselen burjuvazinin zaferi olarak feodal aristokratik toplum yerine 19. yüzyıl burjuva kapitalist toplumunu başlatan tarihsel mekanizmayı temsil etmesidir (Hobsbawm, 2009: 10). İkinci sonuç ise, aristokratik ve feodal nitelikli siyasal yapının; laik, demokratik ve milliyetçi bir yapıya doğru yönelmesidir (Duman, 2008: 108). Bu nedenle Fransız Devrimi, gerek toplumsal dönüşümü radikal bir kopuşla gerçekleştirmesi gerekse beraberinde getirdiği ilkelerle, bütün dünya toplumlarını derinden etkileyecek olan "insan hakları, eşitlik, özgürlük, kardeşlik ve ulusçuluk" gibi evrensel değerler yaratması noktasında politik bir restorasyon hareketi olarak görülebilir. Çünkü devrim, yeni bir politik düzenin kurulmasını amaçlamakla kalmamış, kurulacak düzenin yeni aktörlerini, sınıfsal ve kurumsal yapısını ve hümanist değerlere dayalı bir yönetim anlayışını da beraberinde getirmiştir (Duman, 2008: 104).

Toplumsal yönden, üç tabakaya ayrılan feodal toplumun kalıntıları yok edilmiş, isteyerek ve bilinçli bir şekilde yeni bir toplumun adımları atılmıştır (Schapiro, 1996: 14). Bu adımlar İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde şu şekilde görülür: İnsanlar, haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar

(md 1). Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir. Her siyasal toplumun amacı, insanın haklarını korumaktır (md 2). Özgürlük, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir (md 4). Mülkiyet dokunulmaz ve kutsal bir haktır (md 17). Bu haklar yasa ile belirlenmiştir. Yasa, genel iradenin ifadesidir. Tüm yurttaşların, bizzat ya da temsilcileri aracılığı ile yasanın yapılmasına katılma hakları vardır. Yasa ister koruyucu ister cezalandırıcı olsun herkes için aynıdır. Tüm yurttaşlar yasa önünde eşit olduklarından, yeteneklerine göre her türlü kamu görevi, rütbe ve mevkiine eşit olarak kabul edilirler, bu konuda yurttaşlar arasında erdem ve yeteneklerinden başka bir ayırım gözetilmez (md 6). Bir kimse, ancak yasanın belirlediği hallerde ve yasanın öngördüğü şekillere uyularak suçlanabilir, yakalanabilir ve tutuklanabilir (md 7). Yasaya göre cezalandırılabilir (md 8) ve masumiyet karinesi esastır (md 9). Ayrıca herkesin kazancına göre eşit olarak vergi vermesi kaçınılmazdır (md 13) (Göze,1983: 265). Yani mülkiyet, aile, hukuk, din, eğitim gibi eski rejimin bütün toplumsal kurumları bütünüyle değiştirilmişti. Fransız Devrimi'nin ulusal bir devrim çapını aşarak dünyaya yayılmasının nedeni, onun siyasaldan çok toplumsal bir devrim niteliği taşımasıdır (Schapiro, 1996: 14).

Siyasal yönden, devrimden önce esas beklenti krallığın “reformu” edilip bir anayasa ile donatılmasıydı. Fakat devrimle birlikte bu beklentiyi aşan büyük bir yenilik oldu. Egemen olan artık halktı. Halkın (o dönemde genellikle özdeş bir kavram olarak kullanılan ulusun) kralın yerini alıp egemen konumuna yükselmesi, gerçekte bir kralın egemenliği üzerine temellenmiş olan monarşinin de yıkılması demektir. Böylece siyasal iktidarın cumhuriyetçi hatta demokratik bir biçimde düzenlenmesi için gereken meşruluk temeli de sağlanmış olmaktadır (Ağaoğulları, 2003: 2). Bildiride de belirtildiği hâliyle egemenliğin özü esas olarak ulustadır. Hiçbir kuruluş, hiçbir kimse açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamaz (md 3) (Göze,1983: 266). Böylelikle kendisinden sonraki devrimlere esin kaynağı olan, gerek halkların kendi kaderlerini belirleme hakkını savunarak milliyetçilik ideolojisini siyasallaştıran gerekse de bu temelden hareketle yeni ulus-devletlerin ortaya çıkmasını sağlayan Fransız Devrimi, modern toplumlara; özgürlük, eşitlik ve ulusal egemenlik temelinde yeni bir dünya düzeni inşa etme fırsatını ve meşruluğunu sunmuştur. Böylelikle doğrudan ya da dolaylı olarak devrimin yaydığı ilkeler ve bu ilkeler temelinde oluşan toplumsal hareketler, monarşik ve otoriter düzenlerin yıkılmasına ve kendi içinde farklı etnik ve dinî kimlikleri barındıran imparatorlukların parçalanmasına yol açmıştır (Duman, 2008: 112).

Fransız Devrimi'ni coşku ile karşılayanların dışında ona tepki gösteren bir kesim de vardır. Bunların başında Edmund Burke gelmektedir. Zaten bilindiği üzere muhafazakârlığın dönüm noktası Fransız Devrimi ile olmuştur. Muhafazakârlığın temel unsurları, Fransız Devrimi'nin her bir aşamasına karşı gösterilen tepkilerden meydana gelmiştir. Eski rejimin istenmemesi, geleneksel yapının yıkılması, bilgi üretim sürecinin değişimi, aklın toplumu şekillendirmesinde esas alınması, dinî kurumların geçerliliğini yitirerek devlete laik bir görünüm kazandırma çabaları, ahlak anlayışının değişmesi, halkın doğrudan devlet yönetimine katılması gibi birçok kökten yenilik karşısında muhafazakâr tepkiler ortaya çıkmıştır. Aslında muhafazakâr düşünce yukarıdan (siyasal iktidar katından) bir yöntemle siyasal, sosyal ve ekonomik yapının bir anda değiştirilmesine karşı gelmiştir. Evrimsel değişimin -sürekli değişim yerine devrimci yöntemlerle gelen değişimin getirdiği zor kullanma şeklinin bir süre sonra teröre dönüşeceği konusunda ciddi eleştiriler getirilmiştir ve Maximilien Robespierre'in iktidarı "giyotin iktidarı" olarak görmüştür.

3. Muhafazakârlığın Temel Öğeleri

Muhafazakârlık, "Aydınlanmaya, onun akıl anlayışına, bu aklın ürünü olan siyasi projelere ve bu siyasi projeler doğrultusunda toplumun dönüşürülmesine ilişkin öneri ve uygulamalara muhalif olarak ortaya çıkan, rasyonalist siyaseti sınırlamayı ve toplumu bu tür devrimci dönüşüm proje(cil)lerinden korumayı amaçlayan yazar, düşünür ve siyasetçilerin eleştirilerinin biçimlendirdiği bir siyasi felsefeyi, bir düşünce geleneğini ve zaman içinde onlardan türetilen bir siyasi ideolojiyi ifade etmektedir" (Özipek, 2017: 6). Siyasal ve sosyal olarak da Fransız Devrimi'ne yönelik eleştirilerle bütünleşmesi, muhafazakârlığın tarihsel zemini oluşturmuştur. Aydınlanma filozoflarının ve Fransız devrimcilerin, Eski Düzen'i (Ancien Régime) bütünüyle ortadan kaldırarak yeni bir toplumsal/siyasal düzen kurma ve bu düzen vasıtasıyla yeni bir insan/birey yaratma arzu ve planlarından kaygı duyan düşünürlerin, yazarların ve siyasetçilerin ortaya koyduğu eleştiriler muhafazakârlığın temel metinleri olmuştur (Duman, 2017: 49). Bu metinlerde muhafazakârlığın değişmemesi gereken temel unsurları üzerinde sürekli durulmuştur: Gelenek, toplum, hiyerarşi, otorite, ön yargı, mülkiyet. Muhafazakârlar, temel unsurlar olarak akla gelen bu unsurların "nasıl olması gerektiği" üzerinde durmamakta, neden devrimci bir şekilde değişmemesi gerektiği üzerinde durmaktadırlar. Bu savunmanın temel nedeni olarak istikrar ve bu istikrarın getirmiş olduğu "güven duygusu" karşımıza çıkmaktadır.

Muhafazakârların, her değişimin güven duygusunu yok edeceği ve kötü sonuçlar doğuracağı konusunda kesin bir yargıları yoktur. 1688 Şanlı İngiliz Devrimi'ni savunan Edmund Burke'ün ifadesiyle, “değişim için gerekli araçlardan mahrum bir devlet; kendisini muhafaza edecek araçlardan da mahrum bir devlettir. Bu araçlar olmadan, devlet, anayasanın, dinsel duygularla korumayı arzu ettiği kısmını yitirmeyi göze almış olmaktadır. İngiltere'nin kralsız kaldığı iki kritik dönem olan Restorasyon ve Devrim dönemlerinde, koruma ve islahat ilkeleri, ziyadesiyle işlemeye devam etmiştir. Her iki dönemde de ulus, kadim yapısı içindeki birlik bağını yitirmiş; ancak bütünüyle toplumsal doku da çözülmemiştir. Aksine gerek Restorasyon gerekse Devrim döneminde, ulus, eski anayasanın tahribata uğramamış kısımları sayesinde, anayasanın eksik kısımlarını düzeltebilmiştir. Ulus, düzeltilen kısımları kendilerine uygun hâle getirirken; anayasanın eski kısımlarını da tam manasıyla olduğu gibi muhafaza etmiştir. Devlet, daha evvel yer aldığı çizginin bir miktar dışına taşmışsa da; devletin oturtulduğu yeni çizgi, aslında aynı gövdeden kaynaklanmaktaydı” (Burke, 2016: 43-44). Burke, Şanlı İngiliz Devrimi'nden sonra anayasanın bütünüyle değişmemesi nedeniyle toplumun da “tepeden aşağıya kadar” tamamen değişmeden gerekli olan değişimlerin geleneklere bağlı kalarak yaşanmış olduğunu dile getirerek Fransız Devrimi'nin bu durumun tam tersi düşünce yapısı ile yapıldığını ve buna bağlı olarak sonuçlarının da yıkıcı olduğunu sıklıkla söylemiştir. Burke; gelenekten mülkiyete, otoriteden hiyerarşiye, toplum yapısından ön yargıya kadar bir devletin istikrarının sağlanması için bu yıkıcı değişikliklerin olmasını savunarak bir düşünce sisteminin kurucusu olmuştur.

Muhafazakârlık için geçmişi geleceğe bağlayarak istikrarı sağlayan kurumların başında “gelenek” gelmektedir. Gelenek; yaşam dinamiklerinin, bir tecrübe birikimine ve tarihsel pratik alanına sahip olduğu inancından kaynaklanır. Bu yüzden, gelenek hem siyasal hem ekonomik hem de hukuksal bir fayda ilişkisinin ve kabulünün ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Çetin, 2007: 232-238). Gelenek, fayda ilişkisi kapsamında toplumun değerlerini ve bu değerlerin aktarım şeklini ifade eder. Gelenek sayesinde insanlar sorgusuz sualsiz, doğruluğuna inandıkları ortak bir bilgi ve davranış kalıbı sunan değerlere sahiptir. Böylece gelecek endişesi taşımadan yaşayabilecekleri güvenli bir evren oluşur. Yani bir topluluğun kendinden önceki kuşaklardan devraldığı ve çeşitli aktarım yöntemleri kullanarak daha sonraki kuşaklara ulaştırdığı her türlü maddi/manevi kurum ve uygulamalar biçimi olarak açıklanan gelenek, muhafazakâr düşünürlere göre toplumların ortak mirası olarak görülen unsurları oluştururlar ve bundan dolayı da toplumların

sürekliliğinin ve toplumsal meşruluğunun bir kaynağı olarak görülürler (Yılmaz, 2005: 40). Siyasal iktidarın kendi otoritesinin meşruluğunu sağlamak için geleneğe dayanma istekliliğinin arkasında, birey-toplum-devlet arasındaki karşılıklı ilişkilerin çatışma veya korku üzerine değil, “güven” ilkesi üzerine dayanması gerekliliğine olan inanç yatar. Siyasal konsensüs ve toplumsal bütünleşme, güvene dayanır. Güven ise, toplumsal kültüre ve geleneksel ahlaka dayanır (Çetin, 2007: 234). Muhafazakârlar, geleneğe başvurularında geçmişten gelen fikirlerin her birini ve bütünü onaylamazlar. Muhafazakârlık düşüncesine göre, faydalı bir gelenek geçmişten gelmeli ve aynı zamanda kendi içinde de çekici olmalıdır. Bu nedenle Fransa’daki Bourget çağdaşı Vogue’den aktararak “ölüler hâlâ konuşur” diye yazmıştı (Nisbet, 2014: 55). Güven ve fayda ilişkisi bağlamında muhafazakârlık, kendisini sürekli yenileyen tecrübeyi gelenek içerisinde bulmaktadır. Gelenek, muhafazakâr “toplum” anlayışının temel parametrelerinden birisidir. Bireylerin başkalarına muhtaç olmadan kendi ayakları üzerinde durabileceklermiş gibi bir anlayışa dayanan atomist bir toplum görüşünü kabul etmeyen muhafazakârlık, insanların bağımlı ve güvenlik arayışında olduklarını düşünürler. Bu nedenle insanlar toplumun dışında değillerdir ve var olamazlar (Heywood, 2015: 91). Bu düşünce, bireyin toplumla bağımsızlığını kabul etmeme düşüncesiyle doğrudan doğruya ilişkilidir. Bireylerin topluma ait olmaktan başka çareleri olmaması nedeniyle, özgürlük anlayışı da toplumu bir arada tutan toplumsal ödev ve yükümlülüklerin bireyler tarafından gönüllü olarak kabul edilmesidir (Erdoğan 2004: 7). Sonuçta muhafazakâr düşüncede özgürlük, bireyin “yalnız başına bırakıldığı” “negatif özgürlük” değildir. Bu anlayışın getirdiği sonuç; bireyden daha çok toplumu öncelemektir. Muhafazakâr düşünce için toplum; yaşayan bir şey, bir organizmadır. Bir devlet adamının yönetmeye çalıştığı toplum için amaçları ve hedefleri olabilir. Ancak bir toplum suskun bir organizmadan daha fazlasıdır. Kişiliği ve iradesi vardır. Tarihi, kurumları ve kültürü, insani değerlerin depolarıdır. Kısacası araç olduğu kadar amaç karakterine de sahiptir (Scruton, 1984: 91-93). Bir toplum, eğer devrimle değişmemiş ya da daha küçük bir müdahaleyle zarar görmemişse insan yapımı olmayan bir tür yasaya yani doğal bir yasaya uygun olarak doğal bir gelişme gösterir. Bu doğal gelişmenin temelinde, yasayla ilişkili bir miras ilkesi vardır. Bu ilke, bir ailenin babadan oğula geçen mülkiyet ve ayrıcalıklarının yanı sıra bir halkın kurumları, dini ve hükümetiyle de ilgilidir. Bir ailenin doğal olarak yaptığı gibi toplum da bir organizma gibi sahip olduklarını aktarır ve korur (Honderich, 2005: 193). Organizmacı toplum anlayışa göre, vücudun organlarının farklı işlevleri olduğu için toplumu oluşturan farklı sınıf ve grupların da kendilerine ait özel birtakım

rolleri vardır. Bu bakımdan muhafazakârlıkta toplum söz konusu olduğunda değişim kavramı da kendiliğinden devreye girer. Toplum sürekli değişim geçiren bir organizma olması nedeniyle, bu organizmada değişime yönelik meydana gelebilecek yapay müdahaleler toplumun yapısını bozar (Çaha, 2004: 19). Bireyi biçimlendiren toplumdur, birey toplumu biçimlendirmez. Toplumsal yaşamın temel amacı, bireysel özgürlük değil otoritedir (Nisbet, 1990: 97). “Otoritenin”, toplumun doğasında ve tüm sosyal kurumlarda temellerinin olduğu düşünülür. Muhafazakârlar, insanlara bir rehber ve bu rehberin altında ne yapmaları gerektiği konusunda güvenlik ve destek ihtiyacı nedeniyle otoritenin zorunlu ve faydalı olduğuna inanırlar (Duman, 2017). Otoritenin olmadığı yerde kaos vardır. Kaosun olduğu yerde, tabanın yıkıcılığı egemendir. Bu kaosu önleyecek diğer bir öge hiyerarşidir. “Hiyerarşi”, yüzyıllar boyunca hem siyasette hem de kültürel ve toplumsal yaşamda; yetenekleri, becerisi, bilgisi ve inceliği belirginleşmiş bir liderlik olgusu ve kadrosu yaratmıştır (Ergil, 1986, 282). Muhafazakâr düşüncede toplum, doğası gereği hiyerarşiktir. Bundan dolayı sosyal eşitlik kabul görmemekle birlikte statü ve mülkiyet her zaman eşit olmayan bir şekilde dağıtılmıştır. Hiyerarşi görüşü, muhafazakârların otorite üzerine yaptıkları vurguyla daha da güçlenmiştir. Otorite de toplum gibi doğal olarak gelişmiştir (Duman, 2017). Doğal gelişme gösteren diğer bir durum ise, akıldan önce gelen bir bilgelik olan ve insanlığın ilerlemesi için pür mantuktan olduğu kadar hislerden, duygulardan ve uzun tecrübeden gelen değişik bir muhakeme tarzından yararlandığı “ön yargı”dır. Edmund Burke’e göre ön yargı, “acil durumlarda uygulanmaya hazır bir şeydir. Sırf önyargıyla, insanın üstlendiği görev, tabiatının bir parçası haline gelir” (Burke, 2006: 129). Ön yargıların ne kadar kalıcı ve etkili olurlarsa o kadar el üstünde tutulması gerektiğinden bahseden Burke; bunun bilme, anlama ve hissetme yönteminin damıtılması nedeniyle Fransız Aydınlanması’nda ve daha sonra ciddi bir biçimde Devrim’de gelişen düşünce yöntemlerine tamamen karşıt olarak görmüştür. Ön yargı, bireyin zihninde gelenekte yatan otorite ve bilginin bir özetidir (Nisbet, 2014: 59). Geçmişten geleceğe köprü kurup insanlığa güven duygusu veren başka bir öge ise “mülkiyet”tir. Muhafazakârlara göre, insanın bütün doğa üzerindeki üstünlüğünü simgeleyen, insan ihtiyacının cansız hizmetçisi olan mülkiyet, hiçbir türü güvence altında değilse ve sarsıntıya uğrarsa bir anda sefil bir gücün hırslarını kıskırtan bir nesneye dönüşür (Nisbet, 1990: 80; Burke, 2016: 211). Özel mülkiyet yaygınlaştıkça bir toplum daha istikrarlı ve üretken hâle gelir. Toplumun ekonomik olarak eşitlenmesi yani herkesin aynı düzeyde eşitlenmesi muhafazakârlara göre, ekonomik gelişme anlamına gelmez (Avcu, 2011: 99).

Muhafazakârlar; gelenek, toplum, mülkiyet, hiyerarşi, otorite ve ön yargı gibi kurumların zaman içerisinde yerinde saymayarak kesinlikle bir gelişme gösterdiğine inanmaktadırlar. Bu kurumların özünde, aynı ve bütünüyle değilse de bir kısmının zaman içerisinde daha iyiye doğru gelişme göstermiş olduğunu savunurlar. Olağanüstü dönemlerde yani Fransız Devrimi gibi dönemlerde, devrimin de gerekçesi olan bu kurumların artık işlevlerini yitirdiği için insanların yaşam koşullarının çok kötüleştiği bir toplumsal durumun, ideal bir toplum oluşturma düşüncesiyle yapılan devrimlerden sonra daha da kötüleşeceğine olan inanç nedeniyle evrimsel değişim yoluyla yavaş da olsa iyileşeceğine kanaatini taşımaktadırlar. Bu nedenle Russell Kirk'e, "Kötü bir toplumsal durumdan iyiye doğru gelişme nasıl olur?" sorusu sorulsaydı, cevap muhtemelen "süreklilik ve ilerleme arasında" olurdu. Süreklilik ve ilerleme, Kirk için toplumun istikrarını sağlayan temel prensiplerin başında gelmiştir.

4. İlerleme ve Süreklilik Arasında Russell Kirk'te Değişim Anlayışı

18. yüzyıl ortalarından başlayarak sonlarına doğru meydana gelen Aydınlanma ve Fransız Devrimi'yle beraber insanların özgürleşmeye, toplumların kendi kendilerini yönetmeye ve devletin feodal bir biçimden ulus şekline dönüşmeye başlamasıyla Avrupa'da, maddi-manevi düzeyde gelişmeler yaşanmış, zaman ve tarih algısı da değişmiştir. Bu algı, doğa kanunlarını kendine esas alan ilerlemeci düşünceye giden yolu açmıştır. İnsanlığın ilk çağlardan beri ilerlediği düşüncesi entelektüel çevrelerde genel kabul görmekle beraber "ilerleme"nin tarihin büyük amacı olduğu inancı, Auguste Comte'un Cours de Philosophie Positive (Pozitif Felsefe Dersleri) adlı eseri sonrasında gelişmişti. Comte'a göre yaşanan çağ, bilim çağıdır. İnsanlığın evrimi; insan düşünüşündeki değişiklikler olan bilginin evrimi ile gerçekleşmiştir. Comte, insanın bu aşamaya üç hâl yasası olarak adlandırdığı tarihsel süreç içerisinde geldiğini söylemiştir. Bunlar sırasıyla; dinsel düşüncenin hâkim olduğu "ilk düşünce dönemi" olan teolojik dönem, bir soyutlama hâli olan metafizik dönem ve olayları bilim ile kanıtlanma anlayışında "nihai varılacak nokta" olan pozitif dönemdir. Auguste Comte, "pozitif" deyimini; yapıcı olan, yıkıcı (negatif) olmayan anlamında kullanmıştır. Yani bununla Comte, kurduğu sistemden önceki bütün felsefelerin yıkıcı ve olumsuz olduklarını ancak kendi sisteminin yapıcı ve olumlu olduğunu ileri sürmüştür (Sönmez, 2010: 161). Burada birbirleriyle bağdaşmayan üç çeşit felsefenin ya da genel düşünce sisteminin varlığını görüyoruz. Birincisi, insan aklının zorunlu hareket noktasıdır; üçüncüsü, sabit ve kesin hâldir; ikincisi, sadece geçişe

yardım etmeye yöneliktir (Aron, 1986: 122). Geçiş dönemi inançlarının çözümlenmesiyle ilerleme fikri, toplumun düşünme biçimini şekillendirecekti. Bu ilerleme algısıyla, insan soyunun entelektüel gelişim tarihi; deneysel bilimlerin ortaya koymuş oldukları bilme imkânları çerçevesinde artık son evresine yani pozitif evreye ulaşmıştı. Comte'a göre, teolojik ve metafizik evrelerin sadece tarihsel değerleri vardır. Pozitif evreye geçişle birlikte "bilimler metodolojisi", teknik-bilimsel ilerlemenin dayanağı hâline gelmiştir. Artık amaç; tüm toplumsal ilişkilerde, "pozitif politika" yoluyla rasyonalizasyon gerçekleştirmektir (Özlem, 2007: 453).

Pozitivizm, bir doktrin olmaktan ziyade bir "yöntemdir." Lalande'in Felsefe Lügati'ne göre, pozitivizm deyince dar manada Auguste Comte'un doktrinleri anlaşılır. Geniş manada ise, az çok Comte'un doktrinlerini andıran ve hepsi de şu ortak esaslarda birleşen doktrinlerdir: Olumlu neticeler ancak olayların tanınması ile elde edilir; kesinliği bize ancak deney bilimleri verir; insan zekası ilimde olduğu gibi felsefede de hataya veya gereksizliğe düşmekten ancak sürekli tecrübeye bağlı kalmak ve her önsel hükümden vazgeçmek suretiyle kaçınabilir; maddenin varlığı konusuna temas mümkün değildir fakat insan düşüncesi ancak bunlar arasındaki ilişkileri ve kanunları kavrayabilir (Waline, 1951: 171). Burada önemli olan nokta; doğadaki değişimlerin gözlenerek çıkarılan doğa yasalarının, sosyal alana uygulanmak istenmiş olmasıdır. Yani teolojik çağdan, metafizik çağa geçişin yaşanması ve sonunda toplum hazır olsun olmasın pozitif çağa geçmesi zorunluluğu, pozitivizmin temel şartıdır. Bir toplumun gelişmiş bir toplum olması için bu tarihsel çizginin izlenmesi şart koşulmuştur. Varoluşunu, reddettiği Aydınlanma düşüncesine borçlu olan muhafazakâr düşünce, aydınlanmacı "akıl"ı karşı "dogma" ve "ön yargının" yani "geleneğin" müdafaasını yaparak bir yönden aydınlanmacı "akıl"ı tepkiden doğmuş (Güngörmez, 2004: 12) ve "kurucu akıl" lanetlemiştir. Kurucu akıl düşüncesi, siyasal yaşama yön veren ilkelerin bilinçli ve maksatlı düzenlemelerin ürünü olduğu için akla; toplum ve tabiat evrenin dışında, her şeyin kesin bilgisine ulaşabilecek, bağımsız ve objektif bir alet olarak bakmaktadır (Hayek, 1994: 9). Bu tanımlanan akıl kullanacak güç ise, kurucu iktidardır. Kurucu iktidar, kurucu akıl ile toplumu istediği şekilde düzenleyebilme hakkını kendisinde görmekte, başka bir ifadeyle toplumsal konularda da mühendislik yapma gücünü meşrulaştırmaktadır (Giddens, 2000: 152). Bu düşüncüyü muhafazakârlığın kurucusu kabul edilen Edmund Burke, Fransız Devrimi sonucu şiddetli bir şekilde eleştirerek, "ilerleme düşüncesi" ile kurucu aklın kullanılıp toplumun o zamana kadar oluşan iyi ya da kötü/bozulmuş bütün kurumlarını (gelenek,

din, aile, mülkiyet, otorite vb.) hızlı bir şekilde değiştirilmesine karşı gelmiştir. Bu karşı gelişler, muhafazakârlığın temel ilkeleri olmuştur. Temelde muhafazakâr düşünürler devrim yoluyla değişmeye, kurucu akıl yoluyla toplumun değiştirilmesine karşı gelmişlerdir.

Muhafazakârlık, sabit ve değişmez dogmalar topluluğu değildir; muhafazakârlar, atalarının aklına ve hikmetine saygı duydukları için insanlığın kadim ahlaki geleneklerinin korunması adına zamana ayak uydurma yönündeki kanaatlerini Burke'ten miras almışlardır: Bütünüyle değişime şüphe (Kirk, 2019: 37). Bu şüphenin değişime karşı bir direnç olarak tanımlanmasına tepki gösteren muhafazakârlar, muhafazakârlığın çoğu zaman değişime direnmeyen aksine onu güvence altına almak için mücadele etmekte olduğunu savunurlar (Honderich, 1982: 373). Burada hem muhafazakârlar hem de muhafazakâr olmayanlar için değişimin nasıl tanımlandığı, değişime ne anlam yüklendiği temel çıkış noktası olmaktadır. Muhafazakâr düşünce; siyasal, sosyal veya ekonomik alanı bütünüyle değiştiren devrimlere ve onun sonuçlarına şiddetle karşı durmakta, bu değişimlere karşı direnme gerekliliğini savunmaktadır. Çünkü bu büyük toplumsal değişimlerin, daha iyi bir durum yerine daha kötü bir durum getireceği endişesi vardır. Çünkü kötü, bozulmuş ve yozlaşmış bir durum olsa bile devrim ile bu durumdan; çok daha kötü olacak, yozlaşacak ve bozulacak bir duruma geçileceğini savunurlar. Bu nedenle muhafazakâr düşüncede, devrimsel değişime karşı evrimsel değişim savunulmaktadır. Kısaca muhafazakârlar Russell Kirk göre, "makul ve mutedil bir ilerlemeye inanırlar; ancak ateşli taraftarlarının, yeni olan her şeyin otomatik olarak eskisinden daha üstün olduğuna inandığı bir "ilerleme kültürü"ne karşıdır" (Kirk, 2008: 250). Bu ilerleme, pozitivist bir anlayışa sahip ilerleme anlayışıdır. Muhafazakâr düşüncenin temel prensiplerini belirleyen Kirk, değişme bakış açısını Coleridge gibi "süreklilik ve ilerleme" kavramları ile açıklamıştır.

"Düşünen bir Muhafazakâr görmüştür ki, güçlü bir toplumda süreklilik ve değişim üzerinde uzlaşma sağlanmalı, her ikisi de kabul görmelidir. Muhafazakârlar, yeryüzünde mistik/kutsal bir İlerleme olduğundan kuşku duysalar da, toplumsal gelişmeye karşı değillerdir. Bir toplum, bazı açılardan ilerleme kat ettiğinde, genellikle başka açılardan da gerileme içindedir. Muhafazakârlar, sağlıklı bir toplumun iki güçten etkilendiğini bilirler; bu iki güç, Samuel Taylor Coleridge'in ifadeleriyle, Süreklilik ve İlerleme'dir. Bir toplumun Sürekliliği, bizlere istikrar ve devamlılık sağlayan, daimî menfaatler ve inançlarla oluşur; bu Süreklilik olmazsa...toplum anarşiye doğru sürüklenir." (Kirk, 2008: 249-250).

Kirk, muhafazakârların ilerlemeye yüzlerini çevirdikleri suçlamasıyla karşı karşıya kaldıklarını söyleyerek bunun yanlış bir yorum olduğunu dile getirmiştir. Muhafazakâr bir kişinin ilerleme denilen mistik bir gücün dünyayı şekillendirdiğini reddetse de o kapsamlı iyileştirmelere/geliştirmelere karşı olmadığını, bir toplumun ilerlerken genellikle diğer yönden güç kaybedeceğini savunmuştur.¹ Bu nedenle muhafazakâr bir kişi, sağlıklı toplumun iki unsur etrafında şekilleneceğini söyleyerek bu unsurları Samuel Taylor Coleridge'in ifadesiyle aktarmaktadır: Süreklilik ve gelişme/ilerleme (Kirk, 2005: 12-13). Edmund Burke'ten beri ortaya konulan temel ilkelerden yola çıkarak pozitivist bir anlayışta olan ilerleme anlayışına karşı bir duruş sergileyen muhafazakâr düşüncede Kirk, bu duruşu "süreklilik ve ilerleme" düşüncesiyle sistematik hâle getirmiştir.

Russell Kirk, pozitivist anlayışa sahip olmayan evrimci bir ilerlemeyi; siyasal, sosyal veya ekonomik yönden toplumun kendisini yenilemesi için gerekli görmektedir. Bu anlayışın getirdiği temel düşünceye göre, toplumun istek ve ihtiyaçları bir anda ortaya çıkmamıştır ve bunun doğal sonucu olarak jakoben bir tarzda bu ihtiyaçların giderilmesi için toplumsal kurumlar yok edilip yerine yenisi getirilemez. Çünkü bu süreç içerisinde toplum kendisini, iyiye veya kötüye doğru sürekli yenilemektedir. Zaten Kirk'ün son prensibi, muhafazakâr "üst ilke" olarak kabul edilmektedir. Bu konuda sosyalist ideoloji ile daha çok karşı karşıya geldiği düşünülse de Kirk, ilk liberal düşünürlerin "ilerlemenin" kendi kendini sürdürebileceği kurumlar inşa etmek için büyük bir çaba içinde olduğunu, özellikle Mill ve daha sonraki liberal düşünürlerin de yaygın deneysel yeniliğin faydalı doğası için argümanlar geliştirdiğini ileri sürerek demokrasinin insan onuru üzerindeki etkileri konusunda derin şüphelere sahip olan Tocqueville'in bile modern ruhun ilerlemesini durdurmanın bir yolunu göremediğini ileri sürmüştür (Henrie, 2023: 23).

"Muhafazakârlara göre, değişim, insan bünyesi için elzem olduğu gibi, toplumun bünyesi için de elzemdir. Kendini yenileyemeyen bir bünye, ölmeye yüz tutar. Ancak, bu bünyenin canlı bir bünye olması gerekliyse, değişim, söz konusu bünyenin biçim ve doğasıyla uyum sağlamak suretiyle,

1 "“Bir toplum bazı açılardan ilerliyorsa”, diye uyarıyor Kirk, ‘genellikle diğer açılardan gerilemektedir.’ Fransız Devrimi kesinlikle değişiklikler getirdi: yaygın şiddet, yolsuzluk, masumların kafalarının kesilmesi, din adamlarının katledilmesi, yağma, kaos, gıda kıtlığı ve kiliselerin yıkılması. Rus Devrimi değişim vaat etti ve bunu savaş, toplu katliam, isyan, açlık ve diktatörlük şeklinde gerçekleştirdi. Çin Komünist Devrimi, on milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan değişiklikleri başarıyla tesis etmiştir. (Allen Mendenhall, “No One Knows What “Change” and “Equality” Mean”, <https://isi.org/intercollegiate-review/russell-kirk-change-equality/>, October 1, 2019, Erişim Tarihi: 15.04.2023.)

düzenli bir şekilde gerçekleşmelidir. Aksi takdirde değişim, konakçısını yiyip bitiren bir kanser gibi, bir canavar yaratabilir. Muhafazakârlar, bir toplumdaki hiç bir şeyin tamamen eski ve tamamen yeni olamamasına ihtimam gösterir. Bu sayede, tıpkı canlı bir organizmanın korunması gibi, bir millet de korunmuş olur. Bir toplumun ne kadar ve ne tür bir değişime ihtiyaç duyduğu, yaşanan devrin ve milletin şartlarına bağlıdır” (Kirk, 2008: 250).

Russell Kirk toplumların, bir devrim sonucu değil yüzyıllar içerisinde ölçülü bir şekilde değişmesi/ilerlemesi gerektiğini savunmuş, organizma analogisiyle bu durumu desteklemeye çalışmıştır. Bu analogide, toplum canlı bir organizmaya benzetilmiştir. Nasıl ki organizmanın büyümesi, yaşamını devam ettirebilmesi ve ölmemesi için belli değişimler gerekli ise, toplum da aynı şekilde doğasına uygun bir şekilde değişmelidir. Fakat Russell Kirk, o döneme kadar oluşan kurumları bütünüyle değiştirmeyi değil çağların gelişimini korumayı ve uygulamayı amaç edinmiş olduğunu, insanlık durumunun geldiği iyi veya kötü herhangi bir durumdan kaçmaya çalışmadığını vurgulamıştır. Kirk, bunları gerçekçi ve ütopyik beklentiler arasında ayırım yapmak için kullanmış. Muhafazakâr düşünce gerçekçi bir tutum; onun karşısındaki ideolojiler ise, ütopyiktir. Kirk, bu ideolojilerin yaratmak istediği ütopyanın, toplumu “niçin ve nasıl değiştirilmesi” gerekliliğini yani asırlık sorunlara nihai çözümleri nasıl uygulayacağını; savaşı, tiranlığı, yoksulluğu, eşitsizliği ve genel olarak adaletsizliği nasıl sona erdireceğini bildiğini iddia eder (Federici, 2023: 4). Toplumu dönüştürmeyi düşünen Fransız devrimcilerin, önce toplumun geçmişle bağlarını kopardıklarını daha sonra tarihe meydan okuyarak topluma teorik dogmalarını/ideolojilerini kabul ettirmiş olduklarını söyleyen (Kirk, 1974: 398 Akt. East, 2004) Kirk ideolojilerin; var olan durumu kötümser bir şekilde tasvir edip kendi siyasal, sosyal ve ekonomik kurumlarını, bozulmuş olduğunu iddia ettikleri kurumlarla değiştirilmesi gerektiği fikrini, ütopyik/mükemmel bir toplum yaratmak için zorunlu ön koşul olarak sunmayı tehlikeli görmüştür. Çünkü muhafazakâr düşünce, “mükemmel olunamazlık” prensibini savunmaktadır.

“İnsanoğlu mükemmel olmadığından, mükemmel bir toplumsal düzen de asla kurulamaz. İnsan doğasındaki acelecilik sebebiyle, insanlık, herhangi bir ütopyanın tahakkümü altında gitgide asileşir ve şiddete dayalı bir hoşnutsuzluk içinde bir kez daha başkaldırır- ya da bıkmılıktan yok olur. Ütopya arayışları felaketle sonuçlandığı için bu konuda muhafazakârlar şöyle der: bizler mükemmel şeyler için yaratılmadık. Bizlerin, makul bir şekilde ümit edebileceği şey aslında şundan ibarettir: içinde kimi kötülüklerin ve acıların

pusuya yatmaya devam edeceği, tahammül edilebilir ölçüde sıkıntıların bulunacağı, adil ve özgür bir toplumun mevcut bulunacağı bir düzen. İhtiyatlı reformlara gerekli önemi göstererek, bu tahammül edilebilir düzeni koruyabilir ve geliştirebiliriz. Ancak, bir milletin eski kurumsal ve ahlakî korunakları/muhafaza araçları göz ardı edildiği takdirde, insanoğlunun içindeki anarşik dürtüler ortaya çıkar: “masumiyetin büyüğü bozulmuş olur”. İnsanın ve toplumun mükemmelliğini vaat eden ideologlar, yirminci yüzyıl dünyasını, cehenneme çevirmişlerdir” (Kirk, 2008: 247).

Özellikle muhafazakâr düşünce ilkelerinin tam karşıtı ilkeleri savunan totaliter ve otoriter rejimlerin düşünsel kökenlerini oluşturan ideologların sistematik hâle getirdiği ideolojilerin, mükemmel toplum yaratma idealine karşı gelmiş olan Russell Kirk, 20. yüzyıl dünyasının “cehenneme” çevrildiğini savunmuştur. Bu ideolojilerin, “pozitif hukuk ve pozitif planlamanın işleyişiyle dünyamızı cennete dönüştürülebileceği inancı”nı tek kelimeyle ütöpik olarak gören Kirk; ideolojinin işlevinin, “toplumu ve insan doğasını yeniden inşa etmek ve mükemmelleştirmek” (Kirk, 1969: 154 Akt. East, 2024) olması nedeniyle muhafazakârlığı bir ideoloji olarak görmemiştir (Kirk: 2023: 61). Bu nedenle ideolojilerden ayrı tuttuğu muhafazakârlığı, toplumu bütünüyle değiştirip mükemmelleştirecek teoriler ile “yanılmaz bir el kitabı” ve kriz durumlarında “siyasi kurtuluşun zeki adanmışlığı” olarak görmemiştir. Kirk, kendi yazmış olduğu kitaplar için bile “peygamberlik sıfatıyla donatılmış biri tarafından yazılmış olarak görmeyin” diye uyararak muhafazakârların, herhangi bir şekilde izinden gidecek ve tapınılacak bir ideolog arama düşüncesini kabul etmemiştir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse muhafazakârlığın gizli bir filozof tarafından uydurulmuş bir teoriler demeti olmadığını aksine insanların, toplumların ve devletlerin deneyimlerinden meydana geldiğini savunmuştur (Kirk: 2023: 60-61). Aslında muhafazakârlıkta değişim denilince birike birike oluşan ve toplum hayatını kolaylaştıran veya zorlaştıran deneyimler kastedilmektedir. Muhafazakârlar bu deneyimlerin; gelenek, toplum, ahlaki düzen, adalet ve özgürlük, ön yargı, mülkiyet, hiyerarşi ve otorite gibi kurumların sürekliliğinin/istikrarının sağlanmasıyla devam ettirileceğini düşünürler.

Muhafazakâr düşünceye göre; gelenek, toplumların kuşaktan kuşağa aktardığı “sosyal sermaye” birikimi olarak toplumsal ilişkilerde istikrar ve güven sağlayan, eskiden elde edilen birikimlerin sadece ve basitçe aktarılmasıyla veya korunmasıyla kalmayıp tarih boyunca yeni var olanları eski var olanlara uyarlayarak bunların birbirini bütünleştirmesini temsil eder (Çetin,

2004: 96). Kirk, insanların bir arada huzurlu şekilde yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli bir unsur olarak geleneklerin bozulup yozlaşmamasını, yok edilip yerine yapay bir gelenek yaratılmamasını muhafazakâr düşüncenin temel ilkeleri etrafında düşünmüştür.

“Muhafazakârlar, geleneklere, teâmüllere (âdetlere) ve devamlılığa inanırlar. İnsanların bir arada huzur içinde yaşamalarını sağlayan şey eski geleneklerdir. Geleneği tahrip edenler, esasında bildiklerinden ya da arzu ettiklerinden daha fazlasını tahrip ederler. Günümüzde sıklıkla yanlış kullanılan bir kelime olan teâmül(ler) sayesinde ki, haklar ve ödevlerle ilgili ezeli anlaşmazlıkları bertaraf etmek için yollar ararız. Hukuk da temelinde bir teâmüller bütünüdür. Devamlılık (süreklilik), bir kuşağı diğer bir kuşakla ilişkilendirme yoludur. Devamlılık, toplum için önemli olduğu kadar, birey için de önemlidir. Devamlılık olmaksızın, hayat anlamsızdır. Başarıya ulaşan devrimciler, eski gelenekleri ortadan kaldırmış, eskiden kalma teâmülleri alaya almış ve sosyal kurumların devamlılığını sekteye uğratmıştır, ancak her nedense bugün bizzat devrimciler, yeni gelenekler, âdetler ve süreklilikler oluşturma ihtiyacının farkına varmışlardır; ancak bu süreç, oldukça sancılı ve yavaş bir süreçtir ve nihayetinde ortaya çıkan yeni toplumsal düzen, radikallerin Yeryüzü Cenneti yaratma hayaliyle aşağı ettiği eski düzene göre çok daha geri bir düzen olabilir. Muhafazakârlar, gelenek, teâmül ve devamlılık kavramlarının savunuculuğunu yapmaktadırlar, zira muhafazakârlara göre, bilinen şeytan bilinmeyen şeytandan evladır” (Kirk, 2008: 245).

Russell Kirk, “hiçbir şeyin tamamen eski ve tamamen yeni olamamasına ihtimam gösteren” muhafazakârların, gelenek için geçmiş ile geleceği birleştirerek kurumların istikrarını, sürekliliğini sağladığı görüşünde olmuştur. Muhafazakârlar; gelenek, âdet ve devamlılık, toplumu bir arada tutan saç ayakları niteliğinde olup her ne kadar kötü bir durumda da olsa yüzyıllar boyunca evrimleşerek oluşan yapıyı, geleceğin bilinmezi olarak gördükleri devrimci değişimlerin oluşturduğu yapıya tercih etmektedirler. Çünkü muhafazakârlar için toplum; siyasal, sosyal ve ekonomik yönden devamlı kendi dengesini bulmuştur. Kirk, Concise Guide to Conservatism (Muhafazakârlık için Kısa Kılavuz) adlı eserinde belirttiği üzere gelenek çerçevesinde değişim, iyi bir toplum için gereklidir çünkü “ilerleme ancak kalıcılığın sağlam temelleri üzerine inşa edildiği sürece mümkündür” (Mendenhall, 2019).

“Muhafazakârların, gönüllülüğe dayanmayan kolektivizme karşı olmaları sebebiyle, gönüllü bir toplumu desteklemeleridir. Amerikalılar, özel hayata ve özel haklara sıkı sıkıya bağlı olsalar da, güçlü bir topluluk ruhuna sahip olmalarıyla dikkat çekmektedirler. Gerçek bir toplumda, vatandaşların

hayatlarını doğrudan etkileyen kararlar, yerellik ve gönüllülük esaslarına göre alınır. Bu kararların bir kısmını yerel siyasi kurumlar, bir kısmını da özel birlikler yerine getirir; yalnız şu şartla: bu işlevler yerel düzeyde kalmalı, bu kararlardan etkilenenlerin genel bir uzlaşmasıyla ortaya çıkmalı ve sağlıklı bir toplumu tesis etmeli. Ancak, bu işlevler, hatayla ya da gasp yoluyla, merkezî bir makamın eline geçtiğinde, söz konusu toplum ciddi bir tehlikede demektir. Modern demokrasilerde yarar ve ihtiyat adına ne varsa, ortak irade sayesinde mümkün olmuştur. Aksi takdirde, soyut bir Demokrasi adına, toplumun işlevleri, topluma uzak bir siyasi iradeye devredilmiş olur; bir şekilde, somut devlet, yönettiği kişilerin rızasıyla, özgürlük ve insan saygınlığına düşman olan, standartlaştırıcı bir sürece yol açmış olur. Bir millet, kendisini oluşturan çok sayıdaki küçük topluluklardan daha güçlü değildir. Bu nedenle merkezi bir idare ya da seçkin amir ve memurlardan oluşan bir ekip, her ne kadar iyi niyetli ve iyi eğitilmiş olsalar da, kadim sorumluluklarından mahrum edilmiş erkek ve kadınlardan oluşan bir kitleye adalet, refah ve huzur getiremez. Bu, daha önce de denenmiştir ve felakete sonuçlanmıştır. Bize ihtiyatı, verimliliği ve yoksullara yardımı öğreten, toplumdaki ödevlerimizin performansımızdır” (Kirk, 2008: 248).

Muhafazakâr düşünce olanlar; organik, hiyerarşik ve dengeli bir düzeni gerçek bir toplum olarak görürler (Honderich, 1982: 374). Muhafazakârlığın kurucusu Edmund Burke toplumu, toplum sözleşmecisi Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau gibi düşünürlerden farklı, varsayım dayanan kurgusal bir toplum değil gerçekte yaşanan olaylarla bağdaştırarak düşünmüştür. Burke, toplumu ortak değerleri barındıran geleneklere dayandırmıştır (Burke, 2016: 141). Çünkü muhafazakârlar, toplumu manevi bir hakikat olarak görürler; ebedî olan ancak hassas bir bünyeye sahip olan toplumun, bir makine misali hurdaya çıkartılıp sonra da yeniden biçimlendirilemeyeceğine inanırlar (Kirk, 2019: 37). Toplum, kişiliği ve iradesi olmasının ötesinde tarihî kurumları ve kültürüyle geçmişin, bugünün ve geleceğin değerler deposu olarak görülmektedir. Toplum ve içerisindeki bireylerin birbirine olan bağı; aynı bedenin bünyesindeki kalbin, gözler ve kollarla olan ilişkisi gibidir. Bu organizmacı yaklaşıma göre bir bütün, parçaların toplamından daha fazladır (Scruton, 1984: 10-23).

Russell Kirk; muhafazakârların geleneklere, alışkanlıklara ve yerleşik kurumlara güvenmeye meyilli oldukları için tehlikeli değişimlerden korkup toplumun bozulmasından dehşete kapıldıklarını belirtir. Kirk, tehlikeli değişim olarak zaten asrın ruhuna ve kendine has şartlarına bağlı olarak kademeli ve ılımlı bir şekilde değişen toplumu bütünüyle değiştiren Fransız

Devrimi'nden bahsetmiştir. Bu nedenle tarihsel bir süreklilik arz eden toplum, yüzyıllar boyu süren insan tecrübesinin bir ürünü olup bazı kahvehane filozoflarının bir gecede geliştirebildiği türden değildir (Kirk, 2005: 11-17). Çünkü Kirk'e göre, teorilerin/kitapların sosyal ve kültürel özleri yaratması mümkün değildir; toplumun geldiği nokta teorileri şekillendirmiştir. Bir ideoloji çağında yaşadığımızı söyleyen Kirk'ün bu noktayı vurgulamasının nedeni, pek çok insanın “tüm kurumları ve tüm bilgeliği bir şekilde belirli kitaplardan çıkarıldığı gibi tuhaf bir fıkre” karşı çıkmış olmasındandır. Kirk, İncil'i örnek göstererek onun ruhani deneyimlerin bir “kaydı” olduğunu, bu deneyimlerin “kaynağı” olmadığını belirterek insanların bilgeliğinin, yedi metrelik bir kitap rafında kavranamaz olduğunu söylemiştir (Kirk, 2023: 60-61). Kirk için tarihsel deneyimler, neyin mümkün olduğuna dair bir rehberdir ancak bu bilgiyi mevcut koşullara uygulamak için tarihsel bilgiden daha fazlası gereklidir. Çünkü koşullar değiştikçe onlarla birlikte mümkün olan da değişir. Mümkün olan hem ahlaki düzene uyum sağlamayı hem de hayatı olduğu gibi algılamayı ve belirli bir zaman ve mekânda neyin mümkün olduğunu düşünmek için ahlaki hayal gücünü gerektirir (Federici, 2023: 5).

“Muhafazakârlar, süreklilik arz eden bir ahlakî düzenin varlığına inanmaktadır. Bu ahlakî düzen insan için yaratılmıştır; insan da bu ahlakî düzen için yaratılmıştır: insan tabiatı değişmez; ahlakî doğrular da değişmez. Düzen kelimesi, ahengi/uyumu ifade etmektedir. Düzenin iki şekli veya türü bulunmaktadır: ruhun iç düzeni ve toplumun dış düzeni. Eflatun bu doktrini, yirmibeş asır evvel öğretmekteydi; ancak bugün eğitilmiş insanlar bile bu doktrini anlamakta zorlanır. Düzen sorunu, muhafazakâr kelimesi siyasete ait bir terim olmaya başladığından bu yana, muhafazakârlar açısından temel bir mesele olmuştur. Yirminci yüzyılda dünyamız, ahlakî düzene olan inancın çöküşünün korkunç sonuçlarına şahitlik etmiştir... Ahlakî bir düzene olan inancın, doğru ve yanlış gösteren güçlü bir sağduyunun ve adalet ve şerefe dair kanaatlerin yönlendirdiği bir toplum, siyasal sistemi ne olursa olsun, iyi bir toplum olacaktır” (Kirk, 2008: 244-245).

Muhafazakâr düşünce ahlak düzenini, tepesinde Tanrı'nın bulunduğu ve hiyerarşik ve organizmik olarak birbirine bağlı ve bağımlı parçaların oluşturduğu düzenden alır. Bu yüzden muhafazakâr ahlak; toplumsal ilişkilerde bireysel isteklerin, çıkarların ve tercihlerin öncelenmesine; toplumun, rasyonel çıkarlarıyla birbirinden tamamen ayrışabilir ve çatışabilir insanlardan oluşan “düzen”sizlik olduğu iddiasına; toplumsal ilişkilerin, heterojen, atomik, çatışmacı, rekabete dayalı, insanların özgürlüğünün ve eşitliğinin öncelendiği bir mekanik yapı olduğu kurgulamasına inanmaz. Muhafazakâr düşüncenin

en üstün ahlak değeri, insanın dışında, üstünde ve ötesinde oluşan düzene uyum sağlamaktır (Çetin, 2004: 106). Kirk, evrende süreklilik arz eden ahlak düzenin var olduğuna; insan doğasının değişmezliğine ve maddi ve manevi düzenlere karşı büyük ödevlerin olduğuna inanan insanların var olduğunu vurgulamıştır (Kirk, 2008: 250).

Russell Kirk göre, bir toplumun devamlılığının ve hayat enerjisinin sekteye uğramaması için Burke'ün anımsattığı değişim ihtiyacı, muhafazakârların zihninde yer etmiştir. Fakat yapılması gerekli değişim aşamalı ve iyiyi kötüden ayıran, bir çırpıda her şeyi yerinden oynatmayan bir değişim olmalı. Bu nedenle muhafazakâr düşüncenin savunmuş olduğu temel, yüzyıllar süren denemeler ve fedakârlıklar sonucu düzen, adalet ve özgürlük gibi toplumsal tecrübeler oluşmuştur (Kirk, 2008: 245). Kirk, özel mülkiyetin şu konularda son derece etkili bir araç olduğunu söylemiştir: İnsanlara sorumluluklarını öğretmek, insanları doğruluğa sevk etmek, genel kültürü desteklemek, insanınoğlunu zorla iş yapma düzeyinin üzerine çıkarmak, düşünmek için boş zaman ve faaliyete geçme özgürlüğü sağlamak. Ayrıca muhafazakârlar; mülkiyet sahiplerine, mülkiyetten kaynaklı belli ahlak ve hukuk yükümlülüklerini bir ödev olarak yükleyerek toplumun daha istikrarlı ve üretken hâle geldiğini savunmaktadırlar (Kirk, 2008: 249).

Kirk muhafazakâr düşüncenin; hiyerarşik bir toplum düzenini, en iyi toplum düzeni olarak gördüğünü bu nedenle çeşitlilik prensibinin muhafazakârlar için gerekli olduğunu dile getirmiştir. Kirk'e göre muhafazakârlar; radikal sistemlerin dar kalıplı tek düzeliğinden ve boğucu eşitliğinden ayırt edilecek şekilde, kadim toplumsal kurumların ve hayat tarzlarının artan karmaşıklığına karşı sempati beslerler. Bir medeniyetin içinde çeşitliliğin korunabilmesi için düzenlerin ve sınıfların, maddi farklılıkların ve muhtelif eşitsizliklerin/hiyerarşinin varlığını devam ettirmesi gerekir. Eğer doğal ve kurumsal farklılıklar ortadan kaldırılırsa bugün kimi despotlar ya da rezil oligarşik gruplar, yeni eşitsizlik türlerini ortaya çıkarırlar (Kirk, 2008: 247). Bu hiyerarşik toplum yapısı içerisinde, muhafazakârlar iktidarın ölçülü bir şekilde sınırlandırılması gerektiğine inanırlar. Kirk'e göre; bir bireyin ya da küçük bir grubun, vatandaşların iradesi üzerinde kontrolsüz bir biçimde tahakküm kurduğu bir devlet, ismi ister monarşi ister aristokrasi isterse demokrasi olsun despotik bir devlettir. Muhafazakârlar; siyasi iktidarı, ölçülü bir şekilde sınırlandırmaya ve dengelemeye çalışırlar. Adil bir devlet, otoritenin ve özgürlüğün talepleri arasındaki sağlıklı gerilimi muhafaza eder (Kirk, 2008: 249).

Russell Kirk'e göre; gelenek, toplum, ahlaki düzen, adalet ve özgürlük, mülkiyet, hiyerarşi ve otorite gibi aşama aşama gelişerek oluşan kurumların sürekliliğinin/istikrarının sağlanmasıyla toplumsal yaşamın sağlıklı bir şekilde devam etmesi, muhafazakâr düşüncenin ön koşuludur. Kirk'e göre, bir toplumda "süreklilik", topluma istikrar ve devamlılık sağlayan kalıcı çıkarlar ve inançlar tarafından oluşturulur. "İlerleme" ise, bir halkı reforma ve gelişmeye teşvik eden anlayış ve çıkarların varlığıdır. İlerlemenin olmadığı durumda, halk durgunlaşır ve toplumun üzerine bir uyuşukluk çöker. Sonuçta muhafazakârların süreklilik ile ilerleme arasında bir seçim yapmaları gerekirse; yani eski ve denenmiş ile yeni ve denenmemiş² arasında bir seçim yapmaları gerekirse niteliği bilinmeyen bir gelenek ve kurum yerine tercihlerini oldukça iyi işleyen bir gelenek ve kurumdan yana kullanırlar (Kirk, 2005: 13).

Sonuç

Muhafazakârlığın kurucusu Burke'ün düşünceleri, muhafazakârlığın temel ilkeleri olarak dünden bugüne geçerliliğini korumaktadır. Muhafazakârlık üzerine akademik olsun veya olmasın herhangi bir yazıda muhakkak Edmund Burke ismini görürüz. Burke, Robert Nisbet'in deyimiyile, "Muhafazakârlığın Peygamberi"dir. Muhafazakâr düşüncenin, iki önemli reddettiği durum vardır: İlk durum, Aydınlanma döneminde ortaya çıkan "akla olan sonsuz güven duygusu" nedeniyle o zamana kadar geleneksel düşünce biçimleri ile hayatlarını ikame eden insanların bireyselleşmeye başlamaları sonucunda var olan otoriteler karşısında savunmasız kalması; ikinci durum ise, Aydınlanma aklının getirdiği nokta olarak Fransız Devrimi'nin yaşanmasıyla geleneksel siyasal düzenin yıkılmasıdır. Sonuçta; Sanayi Devrimi ile burjuvazi-işçi çekişmesinden doğan ve birey-toplum-devlet düşüncesini yeniden şekillendirilerek bir siyasal, sosyal ve ekonomik düzen kurmak isteyen liberalizm ve sosyalizmden; insanları devlet içerisinde ve devletle iç içe bir şekilde nesne olarak konumlandırıp devletin amaçları için toplumu bütünüyle biçimlendirmek isteyen faşizmden; devlet düşüncesini ortadan kaldırarak özne olan bireyleri herhangi bir otoritenin altında konumlandırmayan anarşizmden farklı bir şekilde muhafazakâr düşüncenin çıkış noktası, kurulu düzenin tepeden inmecî bir şekilde değişmesine getirilen itirazlar üzerine kuruludur. Muhafazakârlığın daha sonra sistemli bir ideolojik sürecin içerisinde girildiği varsayılıyor. Kimi düşünürlere göre muhafazakâr düşünce;

2 Abraham Lincoln, bir zamanlar, şu soruyu sormuştu: "muhafazakârlık nedir? Yeni ve denenmemişe karşı eski ve denenmişe bağlılık duymak değil midir?" (Russell Kirk, *Muhafazakar Anlayış-Burke'ten Eliot'a*, Çev. Okan Arslan, Ankara: Kadim Yayınları, 2019, s.37)

liberalizm, sosyalizm gibi bir ideolojik düşünce biçimi değildir. Kimilerine göre ise; günümüze kadar gelinen noktada siyasal, sosyal ve ekonomik yönden kapsamlı bir ideolojidir. Bu konuda muhafazakârlığın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Russell Kirk, muhafazakârlığı ne sadece bir ideoloji ne de bir tepki olarak görmüştür. Kirk muhafazakârlığı, belirli bir düşünce sistemi veya ideolojik dogma yerine, toplumsal düzeni değerlendirmenin bir yolu, bir karakter tipi ve zihniyet durumu olarak tanımlamaktadır. Yani Kirk için muhafazakârlık, bir ideolojiden ziyade bir düşünce tarzı ve karakterdir. Aynı zamanda bu düşünce tarzının, çeşitli görüşleri barındırabilecek geniş bir yelpazeye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurguların ötesinde, toplumların nasıl gelişme göstermiş olduğu sorusuna Kirk, “süreklilik ve ilerleme arasında” yanıtını vermiştir. Kısacası; Aydınlanma Dönemi özelinde toplum mühendisliği yöntemiyle toplumu bütünüyle değiştirtme anlayışı olan kurucu akla karşı gelme ve Fransız Devrimi genelinde ise, bu kurucu aklın pratik olarak uygulama yöntemlerini benimseyen devrimci değişime karşı duruş, muhafazakârlığın temel tepkisidir. Yüzyıllar boyu evrimsel bir değişim sürecinden geçerek insanı doğrudan siyasal güç ile muhatap etme konusunda tampon bölge görevi üstlenen ara kurumların, insan aklına olan sonsuz güvenle bir anda tepeden inmece bir tarzda yıkılmasına karşı (devrimlere karşı) tepkisel bir duruş geliştiren muhafazakârlardan Russell Kirk, değişimin süreklilik ve ilerleme ile bir arada olacağını savunmuştur.

Zaman içerisinde gelenek, toplum, mülkiyet, hiyerarşi ve otorite gibi kurumların pozitivist ilerleme anlayışıyla “nasıl değiştirilmesi/şekillenmesi gerekliliği” gibi idealist bir düşüncenin tam zıttı görüşü savunan muhafazakâr düşünürler, süreklilik ve ilerleme anlayışı etrafında “niçin değiştirilmemesi gerekliliği” üzerine düşünce sistemini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Russell Kirk özellikle güven ve fayda üzerine kurulu bir toplumun istikrarının devamlılığı için süreklilik ve ilerleme düşüncesini geliştirip daha sağlam temeller üzerine muhafazakâr düşüncenin 20. yüzyıl ortalarından sonra yavaş yavaş popüler hâle gelmesinin önünü açan düşünürlerin başında gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğulları, M. A. (2003). Fransız Devriminin İlk İki Yılında Cumhuriyet Tartışmaları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58, 3, 2003.
- Ağaoğulları, M. A. (2015). “Fransız Devrimi: Halk Sahneye Çıkıyor”, Sokrates’ten Jakobenlere Batı’da Siyasi Düşünceler. (Ed.) Ağaoğulları, M. A. 6. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1997). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789–1914), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aron, R. (1986). Sosyolojik Düşüncenin Evreleri. Çev. Korkmaz Alemdar, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Ateş, T. (2007). Siyasal Tarih. 2. Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Avcu, S. A. (2011). Amerikan Muhafazakâr Düşüncesinde Özel Mülkiyet. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 7, 27, 2011
- Black, C. E. (1989). Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri, Çev. M. Fatih Gümüüş, 2. Baskı. Verso Yayıncılık, Ankara.
- Burke, E. (2016). Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler, Çev. Okan Arslan, Ankara: Kadim Yayınları.
- Cassirer, E. (1984), Devlet Felsefes. Çev. Necla Arat. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Cevizci, A., Küçükalp, K. (2010). Batı Düşüncesi- Felsefi Temeller. İsam Yayınları, İstanbul.
- Çaha, Ö. (2004). Muhafazakâr Düşüncede Toplum. Liberal Düşünce, 34, 2004, 15-24.
- Çetin, H. (2004). Muhafazakârlık: Kaosa Karşı Kozmos. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Sayı: 1, 1, 2004
- Çetin, H. (2007), Çağdaş Siyasal Akımlar. Ankara: Orion Yayınları.
- Duman, F. (2017). "Muhafazakarlık", Siyasi İdeolojiler. (Ed.) Buğra Kalkan-Hasan Yücel Başdemir. Ankara: Adres Yayınları.
- Duman, M. Z. (2008). Fransız Devriminin Politik Sonuçları ve Tocqueville'in Devrime İlişkin Görüşleri. Sosyoloji Dergisi, 19, 2008.
- Erdoğan, M. (2006). Muhafazakarlık: Ana Temaları. Liberal Düşünce, 34, 2006, 5-9.
- Ergil, D. (1986). Muhafazakar Düşüncenin Temelleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 41/1, 1986
- Federici, M. P. (2023). Introduction to the 2023 Edition. Russell Kirk, The Politics of Prudence, Washington, DC: Regnery Gateway.
- Giddens, A. (2000). Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Goldmann, L. (1999). Aydınlanma Felsefesi. Çev. Emre Arslan. Ankara: Doruk Yayımcılık.
- Gökberk, M. (1993). Felsefe Tarihi. 2. Baskı. İstanbul: Remzi Yayınları.
- Göze, A. (1983). Siyasal Düşünceler Tarihi. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Güngörmez, B. (2004). Muhafazakâr Paradigma: "Dogma" ve "Önyargı". Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 1, 1, 2004.
- Hayek, F. (1994). Kanun, Yaşama Faaliyeti, Özgürlük. Çev. Atilla Yayla. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Henrie, M. C. (2023). "Introduction to the 2004 Edition", Russell Kirk, The Politics of Prudence, Washington, DC: Regnery Gateway.
- Heywood, A. (2015). Siyasi İdeolojiler. 9. Baskı. Ankara: Adres Yayınları.
- Hilav, S. (2008). Felsefe Yazıları. 4. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hobsbawm, E. J. (2009). Fransız Devrimi'ne Bakış (İki Yüzyıl Sonra Marseillaise'in Yankıları). Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Honderich T. (2005). Conservatism-Burke, Nozick, Bush, Blair?. London: Pluto Press.
- Honderich, T. (1982). Determinism and Politics. Midwest Studies in Philosophy, 7 (1), 1982, 365-388.
- Kant, I. (1993). Aydınlanma Nedir? Sorusuna Yanıt. Çev. Nejat Bozkurt. Felsefe Yazıları, 6. Kitap.

- Kirk, R. (2005). Süreklilik ve Değişim. Çev. Faruk Çakır. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 4, 1, 2005.
- Kirk, R. (2020). Muhafazakârlığın On Prensibi. Çev. Okan Arslan, Muhafazakârlık Okumaları, Der: Fatih Duman, Ankara: Kadim Yayınları.
- Kirk, R. (2019). Muhafazakâr Anlayış-Burke'ten Eliot'a. Çev. Okan Arslan. Ankara: Kadim Yayınları.
- Kirk, R. (2023). The Politics of Prudence, Washington, DC: Regnery Gateway.
- Mendenhall, A. (2019). No One Knows What "Change" and "Equality" Mean. <https://isi.org/intercollegiate-review/russell-kirk-change-equality/>, October 1, 2019, Erişim Tarihi: 15.04.2023.
- Nisbet, R. (1990). Muhafazakârlık. Çev. Erol Mutlu, İçinde: (Ed.) Bottomore- Nisbet, Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi. Ankara: V Yayınları
- Nisbet, R. (2011). Mülkiyet ve Hayat. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Çev. M. Fatih Serenli-Kudret Bülbül, 7, 27, 2011
- Nisbet, R. (2014). Muhafazakârlık- Düş ve Gerçek. 3. Baskı. Ankara: Kadim Yayınları
- Özipek, B. B. (2017). Muhafazakârlık, Devrim ve Türkiye", Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce 5, (Ed.) Ahmet Çiğdem. 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özlem, D. (2007). "Türkiye'de Pozitivizm ve Siyaset", Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık, Cilt 3. (Ed.) Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarica, M. (1981). 100 Soruda Fransız İhtilali. 2. Baskı. İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Schapiro, J. S. (1996). Çağdaş Düşüncede Toplumsal Tepki. Çev. Mehmetcan Köksal- Mehmet Harmancı. İstanbul: Köprü Yayınları.
- Scruton, R. (1984). The Meaning of Conservatism. Second Edition, Macmillan.
- Soboul, A. (1969). 1789 Fransız İnkılap Tarihi. Çev. Şerif Hulusi. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Sönmez, V. (2010). Auguste Comte- Pozitivizm. DEUHYO ED, 3, 2010
- Spencer, L., Krauze, A. (2012). Aydınlanma, Çev. Erhan Kibaroglu, İstanbul: NTV Yayınları.
- Şaylan, G. (1981). Çağdaş Siyasal Sistemler. Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Waline, M. (1951). Felsefi, Hukuki ve İçtimai Pozitivizm. Çev. Münici Kapani, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8, 3, 1951
- Yılmaz, H. (2005). Gelenek, Gelenekçilik ve Gelenekselcilik. Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 1, 3, 2005, 39-54.